

Sarı Zarflar Filmi Üzerine: Barış İmzacısı Nur Betül Çelik, Funda Başaran ve Emine Sevim ile Söyleşi

Tolga Ulusoy¹

İlker Çatak'ın 2026 yapımı filmi Sarı Zarflar, 76. Berlin Uluslararası Film Festivali'nde Altın Ayı Ödülünü aldı. KHK ile üniversiteden atılan akademisyenleri konu alan film üzerine benzer bir deneyimden geçmiş akademisyenlerle söyleştik.

Tolga Ulusoy: İlk olarak sizlere teşekkür etmek istiyorum Eleştirel Pedagoji Dergisi adına. Film hakkında genel bir soru sorayım. Filmin size hissettirdikleri ne oldu? Neler düşünüyorsunuz? Yani filmden daha önce haberdardınız sanırım. Bu filmi ilk duyduğunuzda nasıl bir beklentiniz vardı? İzledikten sonra neler değişti, neler aynı kaldı? Nasıl bir hisle çıktınız salondan? Bunları bir sormak isterim ilk.

Funda Başaran: Film Berlin'de gösterilmeden önce filminden haberdar değildim. Haberdar olma biçimim de ilginç oldu. Kızım Almanya'da yaşıyor ve bir sinefil. Berlin Film Festivali'nde izlemiş filmi. Filminden çıkar çıkmaz beni arayıp, "Anne, bizim filmimizi yapmışlar," dedi. Ben filminden böyle haberdar oldum.

¹ tolgaulusoy85@gmail.com

Kızımın deneyimi de ayrıca ilginçti. Filmden çok etkilenmişti. Ben KHK'lı olduğumda, filmdeki genç kızla aynı yaşıydı. Birebir olmasa da kendi yaşadıklarının bir benzerini orada gördüğünü söyledi. Özellikle Ankara'ya ilişkin göndermeleri çevresindeki kimse anlamazken kendisinin anlamış olmasından dolayı da bir tür yakınlık ve hatta keyif hissetmişti.

Ama asıl çarpıcı olan şuydu: filmi bir grup Alman arkadaşıyla birlikte seyretmişti. Film çıkışında arkadaşları ona, "Bu distopik bir kurgu değil mi?" diye sormuşlar. Yani filmde anlatılanların gerçek hayatta yaşanmış olabileceğini düşünememişler. Belki "anlamak istememişlerdi" demek fazla olur ama anlatılan gerçeklik onlara o kadar uzak gelmiş ki, bunu ancak distopik bir kurgu olarak düşünebilmişlerdi. Bana kalırsa bu da KHK deneyiminin Türkiye dışından bakıldığında ne kadar gerçek dışı, ne kadar inanılması güç görünebildiğini gösteren çok çarpıcı bir şeydi.

Filmden böyle haberdar oldum. Hatta hemen gruba yazıp, "Sarı Zarflar KHK'lılar hakkındaymış," dedim. "Yok, alakası yok," gibi cevaplar aldım. Birkaç gün sonra film Berlin Film Festivali'nde Altın Ayı'yı alınca daha görünür oldu, hakkında daha fazla konuşulmaya başlandı ve gerçekten bizimle, KHK'lılarla ilgili olduğu da daha açık biçimde anlaşıldı. O yüzden de açık söylemek gerekirse filmi çok büyük bir merakla seyrettim.

Sanırım öncelikle şöyle bir şey söylemek gerekiyor: Film çok Ankara'ydı. Özellikle Ankaralı KHK'lıların, belki daha da özel olarak Ankara Üniversitesi çevresinden gelenlerin hemen tanıyabileceği bir sürü küçük gönderme vardı. İbiş göndermesi gibi mesela. Daha sonra film üzerine yazılanları okuduğumda da bunun gerçekten büyük ölçüde bizim tarafımızdan anlaşılmış olduğunu fark ettim. Oradaki İbiş göndermesinin neye tekabül ettiği Türkiye'de bile bir sürü insan için belirsiz kalmıştı. İşin o tarafı benim için çok keyifliydi.

Onun dışında bence film, bir film olarak da iyiydi. Herkesin çok eleştirdiği Berlin-Ankara, Hamburg-İstanbul yer değiştirmesi bana kalırsa filmin en yaratıcı taraflarından biriydi. "Sonuçta bu bir film," deyip geçmek istemiyorum elbette. Ama sinemanın gerçekliği birebir taklit etmek gibi bir zorunluluğu yok. Buradaki şehir değişimini yalnızca bir yapım zorunluluğu olarak değil, gerçekçi temsil iddiasını biraz bozan, onunla oynayan estetik ve politik bir tercih olarak da okumak mümkün.

Yönetmenin kendisinin de söylediği gibi, Özgü Namal tiyatrodan atılmış bir aktrisi, diğer erkek oyuncu da —şu anda adını hatırlayamadım (Tansu Biçer) — bir tiyatro profesörünü canlandırabiliyorsa, Berlin neden Ankara'yı canlandırmasın? Bana kalırsa bu gerçekten yaratıcı bir fikirdi.

Bunun dışında, yaşananları evrenselleştirme çabası olduğunu da düşünüyorum. Burada tabii ki "her yerde aynı şey yaşanıyor" demiyorum. KHK deneyimiyle Almanya'da, Fransa'da ya da Amerika'da yaşananlar birebir aynı değil. Ama özellikle İsrail'in Filistin'e saldırısından sonra Almanya'da; daha önce

Müslümanlarla ilgili meselelerde Fransa'da; Amerika'da da Ivy League üniversitelerinde öğrencilerin ve akademisyenlerin soruşturmalardan geçirilmesi, siyasi görüşleri ya da aldıkları tutumlar nedeniyle baskıyla karşılaşmaları gibi örnekler oldu.

Bunların ortaklaştığı yer, akademik özgürlüğün daralması, üniversitenin disiplin mekanizmalarının siyasi baskının bir aracına dönüşmesi ve insanların işleriyle, statüleriyle, meslekleriyle tehdit edilmesi. Dolayısıyla ben şehirlerin yer değiştirmesini, yaşananları doğrudan eşitlemeden, daha evrensel bir siyasal baskı ve akademik özgürlük meselesine dokunma çabası olarak da anlamlı buluyorum.

Ama bütün bunlarla beraber film, evet, bir aile dramasıydı. Bunu da kabul etmemiz gerekiyor. Peki aile draması olması kötü mü? Hayır. Ben bunu bir eleştiri olarak söylemiyorum. Hatta belki aile draması olması, politik olanı küçülten bir şey de değil. Tam tersine, devletin uyguladığı şiddetin evin içine, aile ilişkilerine, çocukların hayatına, evliliğe, geçim meselesine nasıl girdiğini gösteriyor.

Ama tabii burada başka bir soru da çıkıyor ortaya. Film KHK deneyimini büyük ölçüde aile içine ve bireysel yalnızlığa doğru çekerken, bu sürecin kolektif dayanışma, örgütlenme ve birlikte direnme tarafını biraz görünmez mi kılıyor? Benim kendi deneyimim açısından baktığımda bu soru önemli.

Belki burada ikinci soruya geçmiş gibi olacağım ama film benim deneyimimi taşımıyordu. Ben de çok yeni bir konfor alanından çıkmış, yeni boşanmış, yalnız bir anne olarak KHK'yla karşılaştım. Ama KHK'lı olduktan sonra neredeyse bir buçuk-iki yıl boyunca hiç yalnız olduğumu hatırlamıyorum. Burada Ankaralı bir KHK'lı olmak, Ankara Üniversitesi'nden KHK'yla ihraç edilmiş olmak herhalde önemliydi.

Sürekli olarak başıma gelenleri konuşabileceğim, tartışabileceğim; gerektiğinde bunun eylemini örgütleyebileceğim ya da dayanışma ilişkilerini kurabileceğim bir insan topluluğunun içinde yer aldım. Bu anlamda benim deneyimimle filmdeki ailenin deneyimi örtüşmüyordu. Film daha çok yalnızlaşmış bir ailenin hikâyesini anlatıyordu. Benim hikâyemde ise aile kadar, hatta belki bazı dönemlerde aileden de fazla, kolektif bir çevre ve dayanışma vardı.

Ama gerçekten bütün KHK'lılar bu süreci başka başka biçimlerde yaşadılar. Bizim tek tek hikâyelerimiz bile birbiriyle örtüşmüyor. Dolayısıyla bir filmin hepimizin hem ortak hem de ortak olmayan bütün deneyimlerini taşımasını beklemek biraz fazla olur. Yine de filmin hangi deneyimi merkeze aldığı, hangilerini dışarıda bıraktığı üzerine konuşabiliriz. Bu, filmi kötü bulmak ya da filmi haksız yere eleştirmek anlamına gelmez. Sadece yaptığı temsil seçimini görmek anlamına gelir. Bu seçim de kabul etmek gerekir ki yalnızca estetik değil, aynı zamanda politiktir. Film aile içindeki çözülme görünür kılarken kolektif dayanışmayı dışarıda bırakıyorsa, bize KHK deneyiminin belirli bir biçimini sunuyor demektir.

Genel olarak söyleyecek olursam, filmi bir sinema sanatı ürünü olarak çok beğendim. Belli noktalarda ayrıca keyif aldım. Çünkü arka planda sürekli olarak Ankara vardı; Ankara ve KHK kendisini durmadan hatırlatıyordu. Benim deneyimimi birebir taşımıyordu ama zaten taşımak zorunda da değildi. Ve bence politik şiddetin bir ailenin hayatına nasıl yerleştiğini anlatan iyi bir aile dramasıydı. Şimdilik böyle kapatayım.

Tolga Ulusoy: Sağ olun. Nur Hocam, siz filminden daha önce haberdar olduğunuzu söylediniz. Daha önce bir ön izlemeye katılmışsınız sanırım.

Nur Betül Çelik: Evet filminden Berlin Festivali sırasında, bir WhatsApp grubunda arkadaşlarımızdan birinin mesajıyla haberdar oldum. Daha sonra film Berlin Film Festivali'nde ödül aldığı KHK'lı olmak deneyimini yansıtıp yansıtmadığı ile ilgili tartışmalara tanık oldum. Filmi ilk kez Türkiye'de gösterime girmeden birkaç hafta önce izleme şansım oldu. İsviçreli bir gazeteci, Türkiye'den bir başka gazeteci üzerinden BİRARADA Derneğinden bir arkadaşımız ile temasa geçip Barış akademisyeni iki kişi ile filme dair bir belgesel/söyleşi yapmak istedi. Bizden filmi önceden izleyip izlenimlerimizi ve gözlemlerimizi not etmemizi istedi. Bir gün önce izledik filmi belgesel çekiminden. Ben dolayısıyla filmi ilk kez bilgisayardan izledim. İkinci olarak da BİRARADA derneğinden birkaç arkadaşımızla bir grup olarak gittik, birlikte izledik. O zaman filmi beyaz perdede izlemiş oldum. İkisi arasında fark var tabii. Yani bilgisayarda izlerken pek çok ayrıntının kaçtığını daha sonra ikinci kez izlediğimde fark ettim. İlk izleyişimle ikinci izleyişim arasındaki izlenim farkı hem bu kayıpların üzerinden hem de sonrasında üzerine bir daha düşünmek fırsatını bulduğum için ortaya çıktı ama şöyle söyleyeyim, ilk izlediğimde bazı sahneler doğrusu ağlattı beni. Örneğin kadına sarı zarfın verildiği sahne ve hemen sonrasında yaşananlar sarsıcıydı.

Bir de beni rahatsız eden, keşke bunlar böyle ifade edilmeseydi dediğim şeyler de var, doğrusunu isterseniz. Ben film konusunda Funda kadar olumlu bir yerden göremedim. Onun nedeni şu, Türkiye tarihinin önemli politik travmalarından birinin bağlamında bir aile dramı anlatılması. Bir yandan bağlamı kurmaya çalışırken diğer yandan aile içi ilişkileri anlatmaya girişiyor film ve bu iki şeyi aynı anda yapmaya çalışırken bazı kayıplar ve senaryoda oluşan bazı boşluklar olduğunu düşündüm. İkincide de özellikle fark ettim bunu. Biraz oradan kaynaklı bir rahatsızlığım oluştu. Bir de ailenin yaşadığı krizin bütün yükünü kadının üstlenmesi beni çok rahatsız etti doğrusu. Yani kadının yaşadığı bütün zorlukların ihmal edilerek ideallerinden vazgeçen ve aileyi satan kişi haline gelmesi beni biraz sarstı. Özellikle arabanın içinde, evet etkilendiğim sahnelerden biri bu, bu arada, arabanın içinde adamla yaptığı konuşma... Rahatsız edici bir sahneydi. Adamın bütün o idealist halinin altından bir erkek çıktı, diyeceğim. Ama elbette bana göre de filmin başardığı en önemli şeylerden biri, bu olanların dünyanın her yerinde olabileceğini göstermesi. Sadece Türkiye'ye özgü bir olaylar dizisi değil bunlar. Ankara'da oluyorsa Berlin'de de olabilir. İstanbul'da bir KHK'lı aile sisteme adapte olmak için çaba harcıyorsa elbette Hamburg'ta bir başka ailenin de benzer bir deneyimi olabilir. Yani Hamburg, New York da olabilir, Londra da olabilir.

Dolayısıyla aslında hani bu sembolik yer değiştirme bence de filmin en can alıcı yeri idi. Bu en çok etkilendiğim şeylerden, en yaratıcı bulduğum şeylerden biriydi. Funda'ya burada çok katılıyorum. Hemen dikkat çekiyor zaten. Yani Ankara yerine Berlin, İstanbul yerine Hamburg. Tiyatroda veya sinemada bir oyuncu birini temsil ediyorsa, edebiliyor ise neden bir kent diğerini temsil edemesin. Hakikaten giderek yoğunlaşan politik baskının, filmde sarı zarflarla sembolize edilen politik baskının dünyanın her yerine benzer sonuçlar verebileceğini kabul etmek gerekiyor. Filmin dünyaya verdiği mesaj buydu galiba. Üniversiteler üzerindeki baskı bütün dünyada taze, yani her yerde var bu. Bizdeki kadar yoğun, on yıllara yayılan büyük bir mücadele belki yok. Küçük küçük gruplar, adacıklar halinde yaşıyorlar bunu. Ama anlatıldığı haliyle baskının yaygınlaşması ve derinleşmesiyle akademik özgürlüğün yitirilmesi, ideallerin zedelenmesi evrensel bir olgu. Filmin sembolleştirmelerle, yer değiştirmelerle kurduğu politik bir dili var. Ben bu açıdan çok başarılı buldum. Aile dramı olarak da, evet, başarılı. Funda'nın söylediği gibi, KHK'lı olma deneyiminin o kadar farklı boyutları var ki, o kadar farklı yaşam öyküleri yarattı ki bu durum. Her birimizin durumu ayrı ve özel. Buradan bakarsanız bir filmde bu özel öykülerin hepsine birden dokunmasını beklemek haksızlık olur. Küçük bir öykü anlatılıyor bize, anlatılanlar hem bize ait hem değil. Küçük bir ayrıntıda belki ama yine de hayatımızda bir şeye dokunuyor. O hayat o şekilde yaşanmış olabilir. Benimki farklı, Funda'nınki farklı, Emine'ninki farklı. Birçok insan burada farklı biçimde deneyimledi bunu. Ama yine de ben şunu söylemek isterim. KHK'lar sonrası Barış Akademisyenlerinin deneyimleriyle ilgili ise filmin gönderme yaptığı şey, aramızda yaratmaya çalıştığımız dayanışmanın bir şekilde filmin bir yerinde görünmesini beklerdim. Yani bunun eksikliğini hissettim. Bu aile ister istemez yalnızlaşmış bir aile. Ama onların dışında kalan grubun kendi içlerindeki dayanışmasını anlamak ilginç olabilirdi. Tam tersine duruşma çıkışında evine dönmek zorunda olduğunu söyleyen adama çok sert bir dille orada kalmak ve sokak akademisinde ders vermek zorundasın baskısı yapıldı. Oysa biz bir sürü şey başaramasak bile genel olarak belli bir saygı düzeyini tutturmayı başardık. Filmde galiba eksik olan böyle bir şey vardı. Keşke o dayanışmanın birkaç örneği orada farklı biçimlerde görünseydi.

Ama tabii sonuçta hatasız bir film ya da mükemmel bir film beklemiyoruz herhalde. Onun dışında çok iyi oyunculuklar, çok iyi çekilmiş, insanı sürükleyen bir film. O anlamda ben filmi genel olarak beğendiğimi söyleyebilirim. Yer yer kendimi buldum, yer yer bulmadım ama genel fikrim bu, filmle ilgili.

Tolga Ulusoy: Sağ olun hocam. Emine hocam, senin?

Emine Sevim: Filmi vizyona girdikten sonra öğrendim ve merak etsem de seyretmeyi hemen erteledim. Önce bir şaşkınlık yaşadım, onu söylemeliyim: KHK'larla ve Barış Akademisyenleriyle ilgili bir film çekildiğini duyunca "o kadar zaman geçti, artık film yapılacak noktaya gelmiş" diye düşündüm. Genelde böyle olur zaten, 12 Eylül filmlerini biz ancak 2000'lerde izleyebildik, 2000'lerin başında yaşananları da ancak şimdi izleyebiliyoruz. Bu bir cesaret göstergesi ve

ifade özgürlüğü açısından iyi bir şey. Yüz binlerce kamu emekçisinin bir gecede haksız ve hukuksuz biçimde, hepimizin bildiği o kaotik belirsizliğe itilmesi, bunun sanki dünyanın en doğal şeyiymiş gibi sunulması, hatta OHAL Komisyonu gibi tamamen kurgusal mekanizmalar yaratılarak bu belirsizliğin normalleştirilmesi! Bütün bunların yaşandığı bir dönemin, yüz binlerce kişiyi etkileyen bu hikâyenin bir senaryoya dönüştürülüp çekilebilir ve vizyona girebilir hale gelmesi bana dürüst söylemek gerekirse şaşırtıcı geldi.

Bir arkadaşımızın güzel bir tespiti vardı: bu ihraç süreci iki tür yıkıma yol açtı. Birincisi, işten atıldığı anda o travmatik duyguları hemen hissedip anında bir duygusal çöküş yaşayan ve bununla o an baş etmek zorunda kalanlar; ikincisi ise ne olduğunu anlayamayıp "bu birkaç ay içinde değişir" diye geçiştirerek, çöküşü bir-iki yıl sonra yaşayanlar. Ben ikinci gruba dahilim. Düşünün: insanlar haksız ve hukuksuz biçimde ve hiçbir meşru zemin olmadan işlerinden atılıyor, kim ne yapmış ya da yapmamış olursa olsun bu bir siyasi suç gibi değerlendiriliyor ve yıllar boyu bununla yaşamamız bekleniyor. Bunun psikolojik etkileri, politika ya da ifade özgürlüğü meselesinin ötesine geçiyor: insanlar hiçbir şey yapmadıkları halde bu başlarına geldi. En sık duyduğumuz cümle buydu, bunu idrak edemedi kimse. Bu da başlı başına bir psikolojik bağlam oluşturuyor ve meseleyi politik psikoloji zemininde ele almayı sağlıyor. Dolayısıyla filmi duyduğumda ilk düşündüğüm şey, "bunu arkadaşlarla seyredelim" oldu.

Filmi arkadaşlarla birlikte, herhangi bir şey okumadan, fragmanına bile bakmadan seyretmeyi tercih ettim. Aynı psikolojik bağlamda değerlendirmek gerekirse, filmin ilk yarısında olur olmaz her şeyden rahatsızlık duydum. Mitinglerdeki slogandan, bir hocanın öğrencilere "siz neden eyleme gitmiyorsunuz, eylemi siz yaşayacaktınız" dediği sahneye kadar irili ufaklı şeylerden rahatsız oldum. İlk haberlerin duyulduğu andaki toplantılar, insanların birbirine hitap biçimi gibi noktalarda da benzer tereddütler yaşadım. Sonunda "bu, meseleyi tam kavrayamamış bir film olacak" diye düşünmeye başladım.

Bu ilk tepkimi, aradan on yıl geçmiş olsa bile, o travmayı hâlâ bir şekilde taşıdığımı göstergesi olarak görüyorum: kendi yaşadığımı karşımda bir ekranda, bir sanat eseri olarak izlemekle ilgili bir tür post-travmatik tepkiydi bu. İlker Çatak'ın filmografisine baktığımda, kendi adıma Öğretmenler Odası'ndaki o minimalist, söze ya da olaylar silsilesine fazla dayanmayan anlatıyı daha çok benimsiyorum. Bu filmde ise olaylar art arda, duygular art arda geliyordu (bir yerde bastırılmak, bir yerde dibe çökmek, bir yerde telaşa kapılmak, bir yerde kavga etmek vs.) hepsi bir arada, bir döküm hâlinde verilmişti. Bunu sanatsal açıdan değerlendirmenin bu konuşma için ne kadar anlamlı olduğunu bilmiyorum ama duygusal derinliğin daha farklı kurulabileceğini hissettim.

Asıl dönüşüm filmin ikinci yarısında oldu. Muhtemelen aradaki molada arkadaşlarla konuşma imkânı bulmamın da etkisiyle, "biz artık perdedeki o yaşananın içinde değiliz, dışındayız, yan yanayız ve oradan bakıyoruz" hissine

kapıldım. O noktadan sonra şunu düşünmeye başladım: film, bir aile üzerinden anlatılan bir durum aslında, ama arkasında çok daha geniş bir tablo var. Yönetmenin bir röportajını daha sonra okuduğumda, o dönem yayınlanan çeşitli çalışmalardan etkilendiğini ve özellikle Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın, meselenin politik bağlamını teorik açıdan ele alan, sadece hak kayıplarını değil insanların yaşamlarında neler değiştiğini çok boyutlu inceleyen, bunun ağır insan hakkı ihlali olduğunu (ki bu zaten çok daha öncesinde "sivil ölüm" gibi kavramlarla ifade ediliyordu) ortaya koyan çalışmasını baz aldığını gördüm. Bunu görünce şunu düşündüm: sanki bütün bu kaynaklardan alınan veriler, filmin kurgusuna, diline, üslubuna fazla dikkat edilmeden, tüm başlıkları tek tek kapsayacak şekilde filme aktarılmış. Bu da benim ilk tepkimi biraz yumuşattı, bağlamı yeniden değerlendirmeme yol açtı.

Fakat bu kez de filmin 'dayanışma' ile ilişkisini sorgulamaya başlamıştım. Başlangıçta (yani kitleler halinde işten atıldığımız ilk dönemde) ortada dayanışma diye bi' şey olduğunu ve herkesin bununla ilişkilendiğini sanıyordum. Ama bunun farklı bağlamları olduğunu zamanla öğrendim: politik dayanışma, ekonomik dayanışma, akademik dayanışma, hukuki dayanışma (dava süreci ve beraatler sonrası çalışma grubu etrafında). TODAP'ın da bu konuda ciddi bir sorumluluk üstlenip pek çok insana destek olmaya çalıştığını biliyorum. Yani gerçek hayatta sosyal, psikolojik, ekonomik, akademik pek çok dayanışma biçimi kendiliğinden oluşup insanlara ulaşmaya çalışırken, filmde bunun neredeyse hiç izi yoktu. Sanki iki tip insan görüyoruz: ya eyleme ve aktivizme devam edip o politik dayanışmayı sürdürebilenler, ya da Ankara'dan bir yer değişimiyle sürüklenip dayanışmasının yalnızca aileye sıkıştığı insanlar. Tiyatrocular arasında bir dayanışma sahnesi vardı ama orada da mesele bir Kürt meselesi çekişmesi üzerinden kuruluyordu, bundan da tam emin değilim. Oysa gerçek hayatta bu dayanışmayı kurmak için hepimizin tanık olduğu, yoğun bir çaba harcandı.

Özetle, film, travma ve psikolojik boyutu ile dayanışma ilişkilerini büyük ölçüde ıskalamakla birlikte, konuya dair hemen her başlığı tek tek ele almış. Bunlardan en önemlisi, ve son olarak vurgulamak istediğim şey de şu: bu süreçte işinden edilen insanlar, ne yazık ki istemedikleri işlerde, istemedikleri tutumlar sergilemek zorunda kaldılar. Film bunu, tüm çelişkisiyle ve çatışmasıyla birlikte gerçekten güzel anlatmış. Bunu özellikle vurgulamasını önemsiyorum, keşke bu meselenin farklı boyutlarını daha da açan çalışmalar üretilebilse.

Tolga Ulusoy: Teşekkürler Emine. Aslında bir soru daha var da Betül Hoca ve Emine sana bir soru. İkiniz beraber izlediniz, yani bir toplulukla beraber izlediğiniz için nasıl bir deneyim olduğunu belki sorabilirim. Aynı şekilde KHK'lı kişilerle beraber izlemenin, sen birazcık bahsettin yani beraber gittiğiniz kişilerle arada diyalog kurmak iyi geldi dedin. Böyle bir tek izlemekle grup halinde izlemek arasında bir fark var mıydı?

Nur Betül Çelik: Şöyle söyleyeyim, ilkinde de aslında yalnız izlemediğimi düşünüyorum. Bana fikrimi sormak üzere izletilmiş bir film öncelikle. Benim

kendi deneyimim üzerinden yaklaşmam beklenen bir film. Arkadaşım da benzer bir şekilde izledi. Dolayısıyla orada aslında aynı yerde izlemesek de birlikte izlemiş gibi hissettim. Ama grupla birlikte gidip izlediğimde farklı olan şu, benzer deneyimleri paylaşmış insanlar olarak birlikte nasıl tepki veriyoruz aynı meseleye sorusu belirleyici oluyor, bir başka deyişle başkalarıyla birlikte izlerken o topluluğun tepkisi elbette önemli oluyor. Diğerlerinin ne hissettiklerini merak ediyorsun, bilmek istiyorsun.

Emine Sevim: Benim deneyimim de şöyle şekillendi: Böyle bir filmi hazırlıksız, doğrudan tek başıma karşılamaya kendimi hazır hissetmiyordum; bu yüzden yakın arkadaşlarımla birlikte seyretmeyi tercih ettim ve bu gerçekten iyi oldu. Film boyunca aramızda süren küçük yorumlar, tepkiler, ara sıra kurduğumuz göz teması bile, ağır bir konuyu tek başıma taşımak zorunda olmadığımı hissettirdi. Asıl kıymetli olan şuydu: "Bu bizim başımıza gelmiş, ağır ve sıkıntılı bir konu, ama bunu sürekli o ağırlıkla, yalnız başımıza hissetmek zorunda değiliz" duygusunu, tam da yanımda birilerinin olmasıyla kurabildim.

Grup hâlinde izlemenin bende yarattığı en belirgin fark, duyguların tek bir kişide birikip yoğunlaşması yerine paylaşılarak hafiflemesiydi. Salonda ve çıkışta, hem KHK sürecini bizzat yaşamış olanlar hem de bu süreci yakından tanık olarak izlemiş kişiler bir aradaydı; bu karışım, filmin uyandırdığı öfkeyi, itirazı ve duygusal anları farklı bakış açılarıyla anında konuşabilmemizi sağladı. Kimimiz belli sahnelerle daha sert tepki verirken, kimimiz farklı bir yerden etkileniyordu, bu çeşitlilik, tek bir "doğru" tepki olmadığını, herkesin bu süreci kendi yerinden taşıdığını hatırlattı bana.

Sonuç olarak, filme dair öfkeyi de, itirazları da, bizde uyandırdığı duygusal anları da izleme sırasında ve hemen sonrasında birlikte paylaşabilmek, benim için gerçekten iyileştirici bir deneyimdi. Yalnız izlenseydi belki de bu duygular içimde kapanır, işlenmeden kalırdı; birlikte izlemek onları konuşulabilir, paylaşılabılır hâle getirdi.

Tolga Ulusoy: Funda Hocam, sizin eklemek isteyeceğiniz bir şey olur mu?

Funda Başaran: Aslında filmi izlemeye girerken, daha önce grupta yapılan tartışmalardan dolayı kimin aşağı yukarı ne düşüneceğine dair bir fikrimiz vardı. Bazı arkadaşların filmi sert biçimde eleştireceğini, bazılarının daha uzlaşmacı yaklaşacağını tahmin ediyorduk. Ben de arkadaşlarımla filmi sert biçimde eleştireceğinden çekiniyordum açık söylemek gerekirse.

Ama sonra anladım ki aslında filmi birlikte seyrettiğim arkadaşlarımla da ufak tefek farklar dışında benimle benzer şeyler düşünüyordu. Az önce kurduğum cümlelerin pek çoğunda ortaklaşıyorduk. Hatta daha sonra bu söyleşi için telefonda konuşurken bana, "Bir örneklem çıkarmak istiyorlarsa seni ikiyle çarpabilirler," dedi. Yani benim deneyiminin tekil ya da bütünüyle istisnai

olmadığını, benzer biçimde yaşamış başka insanların da bulunduğunu söylemek istiyordu.

Sonrasında da hemen dağılmadık zaten. Uzun uzun konuştuk. İtiraz ettiğimiz yerleri de, hoşumuza giden şeyleri de konuştuk. Ama dönüp dolaşıp geldiğimiz yer şuydu: Sonuçta bu bir sinema filmi ve iyi bir film. İyi yapılmış, üzerine düşünülmüş bir film. Her ayrıntısının bizim yaşadıklarımızla birebir örtüşmesi gerekmiyor. Zaten örtüşmesi de mümkün değil.

Ama arada bir noktayı özellikle söylemek istiyorum. Filmde öğrencilerini eyleme yönlendiren hocalar, üniversite içindeki toplantılar, insanların sürekli birbirlerinden haber almaya çalışmaları vardı ya; bunlar Ankara’da bizim gerçekten yaşadığımız şeylerdi. Üstelik ihraçlar da tek seferde olmadığı için, hikâye dalga dalga ilerliyordu. İlk KHK’lar çıktığında bazılarımız hâlâ ders vermeye devam ediyorduk. Bir kısmımızın adı çıkmıştı, bir kısmımızın çıkmamıştı ama hepimiz sıranın bize de gelebileceğini biliyorduk.

O yüzden zaten hepimizin kulağı telefondaydı. Birbirimizi arıyorduk, birbirimizin evlerinde toplanıyorduk. Kimin başına ne geldi, kim ne yapacak, hangi dilekçe verilecek, nerede buluşulacak, hangi eyleme gidilecek; bunları konuşuyorduk. Hayatın olağan akışıyla olağanüstü bir bekleyiş hali iç içe geçmişti. Bir yandan ders yapıyordunuz, bir yandan telefonunuza bakıyordunuz. Bir yandan öğrencilere bir şey anlatmaya çalışıyor, bir yandan da ertesi gün üniversiteye girip giremeyeceğinizi bilmiyordunuz.

Dışarıda bir eylem olduğunda öğrenciler sınıfta oturuyorsa, “Sizin hocalarınızı attılar, niye hâlâ burada oturuyorsunuz?” dediğimiz de oldu. Bu elbette öğrencileri zorla bir yere göndermek değildi. Daha çok, yaşanan şeyin sıradan bir idari işlem olmadığını, üniversitenin kendisine yönelik bir müdahale olduğunu onlara hatırlatma çabasıydı. Bizim açımızdan mesele yalnızca birkaç akademisyenin işini kaybetmesi değildi. Üniversitenin nasıl bir yer olacağına, kimin konuşabileceğine, kimin ders verebileceğine dair çok daha büyük bir müdahaleydi.

Benim filmle kurduğum mesafenin bir kısmı da tam burada ortaya çıkıyordu zaten. Filmde ailenin gittikçe yalnızlaştığını, dışarıyla bağlarının zayıfladığını görüyoruz. Bizim yaşadığımız Ankara deneyiminde ise en azından bazı çevreler için bunun tam tersi de vardı. İhraç edilmek insanı kurumdan dışarı atıyordu ama aynı anda başka bir topluluğun içine de sokuyordu. İnsanlar birbirlerini daha sık görmeye, daha çok konuşmaya, daha hızlı biçimde örgütlenmeye başlıyordu. Elbette bu herkes için böyle değildi. Çok yalnız kalanlar, çevresi dağılanlar, ailesinden destek göremeyenler de oldu. Ama benim kendi deneyimimde yalnızlık kadar, hatta bazı dönemlerde yalnızlıktan daha baskın olan şey dayanışmaydı.

Filmde beni bir parça irrite eden bazı şeyler de vardı. Mesela bir akraba vasıtasıyla birtakım çevrelere ulaşma, oradan cuma namazına gitme gibi sahneler. İçimizden

böyle şeyler yaşayanlar olmuş mudur, gerçekten bilmiyorum. Olmuş olabilir. O yüzden bunun hiç yaşanmadığını söyleyemem. Ama o sahneler bana biraz yabancı geldi.

Sonra şunu düşündüm: Aslında o sahneler belki de tam olarak başka türlü bir dayanışmanın yokluğunu anlatıyordu. İnsan bütün bağlarını kaybettiğinde, tutunabileceği herhangi bir kapıya yöneliyor. Yalnızlaşma derinleştikçe, daha önce uzak durduğu ilişkilere, çevrelere ya da değerlere yaklaşabiliyor. Bu yüzden beni irrite eden şey yalnızca sahnenin kendisi değildi. Belki de dayanışmanın yokluğunun bu kadar güçlü biçimde hissedilmesi idi. Çünkü benim deneyimimde, bütün değerlerinden vazgeçip başka bir yere sığınmak zorunda kalmadan önce devreye giren çok sayıda ilişki, dostluk ve kolektif yapı vardı.

Ama burada yönetmenin konumunu da düşünmek gerekiyor. Yönetmenin hayat hikâyesini hepimiz az çok duyduk. Türkiye’de yaşamamış, Almanya’da büyümüş, hayatının büyük bölümünü orada geçirmiş birisi. Bütün bunlar yaşanırken Türkiye’de değildi. Bizi, yaşadığımız kurumları, aramızdaki ilişkileri ve Ankara’daki o çok özgül atmosferi içeriden tanı mıyordu. Bu anlamda filmi bütünüyle dışarıdan bir gözle yapıtı.

Ve açık söylemek gerekirse, bize bu kadar yabancı birinin anlayabildiği şeyler bana takdire şayan geliyor. Yanlış anladığını düşündüğümüz, eksik bıraktığını düşündüğümüz ya da bize yabancı gelen taraflar elbette var. Ama birinin dışarıdan bakıp bu kadar çok şeyi görebilmesi, üstelik beğenelim ya da beğenmeyelim hepimize bir yerinden dokunan bir film yapabilmesi önemli.

Bu, bir taraftan meselenin evrensel boyutunu yeniden ortaya koyuyor. Demek ki anlatılan şey yalnızca Ankara Üniversitesi’ni, yalnızca KHK’lı akademisyenleri ya da yalnızca Türkiye’nin belirli bir dönemini bilen insanların anlayabileceği kapalı bir hikâye değil. Dışarıdan bakan biri de bu hikâyenin içindeki kayıp, korku, utanç, dayanışma eksikliği, aile içi gerilim ve hayatta kalma çabasını görebiliyor.

Öbür taraftan bana sanatın böyle bir gücü olduğunu da hatırlatıyor. Sanat bazen bir deneyimi birebir aktarmıyor; hatta bazı ayrıntıları yanlış anlıyor, bazılarını eksik bırakıyor. Ama yine de o deneyimin duygusal ve siyasal çekirdeğine dokunabiliyor. Bence filmin yaptığı şey biraz buydu. Bizim hikâyemizi tam olarak anlatmıyordu belki ama bizim hikâyemize dışarıdan bakarak, ona başka insanların da yaklaşabileceği bir biçim veriyordu. Ben bunu filmin en kıymetli taraflarından biri olarak görüyorum.

Tolga Ulusoy: Filmdeki karakterlerin işte Derya, Aziz ve kızları Ezgi, bunların karakter gelişimi veya değişimi diyelim ve hikayenin gittiği yer, aslında bahsettiniz birazcık, belirli partlara ayrılabilir film diye. Böyle bir yorum da var aslında. Belli bir noktadan sonra bir aile dramasına dönüyor sonlara doğru. Burada karakterlerin değişimi, özellikle Nur Betül hocanın vurguladığı, belki birazcık da film izlerken öfkelendiğim. Derya karakterine davayı sattığı

düşüncesiyle öfkelen dim. Mesela benim beraber izlediğim arkadaşlarım “Kadın gerçekçi davranıyor. Böyle bir durumda para kazanmak için yapılabilecek başka bir şey yoksa yapılabilir” gibi bir yerden hareket ettiler. Mesela karakterlerin de gittikçe birbirlerinden uzaklaştıkları o süreçle yani filmin başındaki karakterlerle sonundaki karakterler arasında işte söylem olarak davranış tutum olarak belirli değişimleri gördük. Bunlar hakkında ne düşünürsünüz? Veya başka vurgulayabileceğiniz mesela kızın aynı şekilde, babaannenin çeşitli değişimleri ve hikaye içindeki, anlatı içerisindeki konumlarına dair de sormak istedim.

Emine Sevim: Ben en temelden bir itiraz geliştirmek istiyorum: sosyal medyadan paylaşım kaldırma hikâyesi üzerinden. Sosyal medyanın ne zamandan beri bu kadar merkezi bir politik mecra, ne kadar gerçek bir kamusal alan ve iktidarı tersine çevirebilecek bir zemin olduğundan emin değilim açıkçası. Filmin başında Derya'nın "bunu kaldırmayacağım" diyen, geri adım atmayan, karşılaştığı her ortamda duruşunu savunabilen bir gücü var. Ama burada asıl sormak istediğim şu: film, Derya'yı sosyal medya üzerinden bu kadar "politik bir özne" olarak kurarken, aslında onun politikliğini bir platforma, bir paylaşım pratiğine indirgemiş olmuyor mu? Yani onu politik yapan şey neydi: bir duruş, bir dünya görüşü, bir mücadele hattı, bir yaşam tarzı mı, yoksa yalnızca dijital bir izin varlığı mı? Bu ikisini birbirinden ayırmak gerekiyor bence.

Aradan yıllar geçtiğinde ise Derya'nın "o zaman öyle düşünmüşüm, artık düşünmüyorum" diyerek o dönemin duruşunu geride bırakması karşımıza başka bir soru çıkarıyor: bir siyasi öznelliğin zamanla değişmesi, gerilemesi ya da farklı bir forma bürünmesi, o özneyi baştaki duruşundan "vazgeçmiş" saymamızı mı gerektirir? Yoksa siyaset yapma biçiminin kendisi tarihsel olarak değişken olduğu için, bir aracın (burada sosyal medyanın) terk edilmesi aslında politikliğin sona ermesi anlamına gelmeyebilir mi?

Bana kalırsa filmin bu kısmı gerçekçi durmuyor, çünkü sosyal medyayı sanki sabit, evrensel ve her dönem aynı ağırlıkta bir mücadele alanıymış gibi kuruyor. Oysa siyaset yapma biçimleri zaman içinde köklü biçimde değişir. Bir dönem sokak, bir dönem sendika, bir dönem dijital platformlar öne çıkar; bunlardan birinin terk edilmesi ideolojik bir teslimiyet değil, aracın tarihsel olarak işlevini yitirmesi ya da başka formların öne çıkması olabilir. Film bu değişkenliği hesaba katıyor mu bilmiyorum ama bizim üzerine düşünmemiz gerekir: sosyal medyayı sanki hep aynı anlamı taşıyan sabit bir zemin gibi ele alınca, oradan bir şeyi silmek ya da orada bir şey söylemeye devam etmek bana yapay bir ağırlık taşıyor gibi geldi.

Tam da bu yüzden, meseleyi "Derya sosyal medyadaki duruşundan vazgeçti mi vazgeçmedi mi" düzleminden çıkarıp, onu bütünüyle kuşatan koşullara bakmak gerektiğini düşünüyorum. Derya'yı, kendi iradesi dışında başına gelenler yüzünden hem çocuğuyla hem ailesiyle sınanan, işsizlikle boğuşan, kayıvalidesi son derece ilerici ve destekleyici olsa bile yine de bir uyumsuzluk yaşayabilen bir insan olarak okumak gerekiyor bence. Bunu yüzeysel bir "davayı sattı" okumasına indirgemek bana mantıklı gelmiyor. Öte yandan karakterin dizide oynamayı kabul

etmesi gibi bir sınıfsal yön değiştirme hikâyesini, "insanlar istemedikleri işleri yapmak zorunda kaldı" dediğim o genel çerçevenin somut bir örneği olarak görüyorum.

Bunun güncel karşılıkları da var aslında. Biz BirArada Derneği'ni kurduğumuz dönemde Avrupa Birliği'ne proje yazmanın ne kadar "politik olarak sorunlu" görülebileceğine dair ciddi bir iç tartışma yürüttük — bu, hem Türkiye'deki sol hareket içinde hem feminist hareket içinde "projecilik" adıyla bilinen, gerçek bir politik eleştiri konusu. Bizim durumumuzu doğrudan karakterin ana akıma yönelmesiyle bir tutmak biraz zorlama olur belki, ama ben o imgeyi bu çerçevede yorumlamayı tercih ediyorum.

Çünkü Barış Akademisyenleri'nin ihraç sonrası geçim mücadelesine baktığınızda, gerçekten de uçları birbirinden çok uzak bir çeşitlilik görüyorsunuz. Kimileri doktorasını bitirirken bir yandan parça başı işler yaparak ayakta kalmaya çalıştı. Kimileri yurt dışına gitmek zorunda kaldı, çünkü Türkiye'de akademik bir yerde çalışmaları neredeyse imkânsızdı. Kimileri kendi alanının tamamen dışında, güvencesiz ve ağır işlerde çalışmak zorunda kaldı: bu sürecin en acı örneklerinden biri, geçimini sağlamak için çalıştığı bir inşaatta hayatını kaybeden bir eğitim emekçisiydi. Yani bir uçta akademik kimliğini bir şekilde koruyarak parça parça geçinmeye çalışanlar, öbür uçta tamamen farklı ve çoğu zaman fiziksel olarak çok daha riskli işlere yönelmek zorunda kalanlar vardı; ikisi arasında da irili ufaklı sayısız ara yol denendi. O süreçte, özellikle ailesi ve çocuğu olanlar için ekonomik olarak ayakta kalabilmek gerçekten zordu — hastalık gibi başka yükleri hiç saymıyorum bile. Ben bu meseleye böyle bakıyorum.

Funda Başaran: Karakterlerdeki değişimleri o kadar da rahatsız edici bulmadım. Çünkü hiçbirimiz sabit özneler değiliz; hayat, özellikle de böyle büyük kırılmalar, insanı yeniden şekillendiriyor. Dolayısıyla filmdeki insanların başlangıçta oldukları kişiler olarak kalmamaları bana çok şaşırtıcı gelmedi.

Benim için en çarpıcı olan kız çocuğuydu. KHK'lı olduğumda kızım da tam o yaşlardaydı; on beş-on altı yaşındaydı. Onu ait olduğu çevrenin dışına çıkarmamaya, okuluna, arkadaşlarına ve alıştığı hayata devam edebilmesini sağlamaya çalıştım.

Ama biz akademisyenler olarak —araştırma görevlilerini de dahil ediyorum— çoğunlukla oldukça korunaklı çevrelerde yaşıyorduk. Belirli eğitim ve kültür imkânlarının, belirli ilişki ağlarının içindeydik; çocuklarımız da o dünyanın içinde büyüyordu. Bu çevrenin dışına çıktığımızda onların nereye yöneleceğini, hangi ilişkilere tutunacağını, bizim onları ne kadar koruyabileceğimizi kestirmek kolay değil.

Filmdeki kız çocuğu, annesiyle babası KHK'lı olmasa, yalnızca başka bir nedenle İstanbul'a taşınmış olsalar bile benzer bir değişim yaşayabilirdi. Çünkü on altı yaş zaten aidiyetlerin yeniden kurulduğu bir dönem. Üstelik burada ev, şehir, okul,

arkadaş çevresi, ekonomik koşullar ve anne babanın toplumsal konumu aynı anda değişiyor. Böyle bir durumda onun hiç değişmeden kalması belki daha gerçek dışı olurdu.

Bu süreçte insanların baskı karşısında ne kadar farklı tepkiler verdiğini de gördük. Kimi daha katılaştı, kimi esnekleşti, kimi daha önce asla yapmayacağını söylediği şeyleri yaptı. Bu yüzden Derya'nın fevrliliği ve sertliğiyle daha sonra ana akım bir dizide başrol oynamaya yönelmesi arasında bütünüyle açıklanamaz bir kopukluk görmüyorum. Çok kesin sınırlar koyan insanların, o sınırlar sürdürülemez hâle geldiğinde daha büyük sıçramalar yapabildiğini düşünüyorum.

Dolayısıyla hayatları, evleri, şehirleri, toplumsal çevreleri ve ekonomik koşulları birdenbire değişen üç kişilik bir ailenin dönüşmesi bana gerçek dışı gelmiyor. Bu dönüşümlerin filmde ne kadar iyi kurulduğu ayrıca tartışılabilir; ama bu kadar büyük bir kırılmanın içinden geçen insanların hiç değişmeden kalması bana daha tuhaf geliyor.

Nur Betül Çelik: Ben de şöyle söyleyeceğim. Yani hangimiz kendi hayatımızda tam bir içsel tutarlılığa sahip olduk ki? Yani o kadar bir yerden bir yere savruluyoruz ki, Funda da söyledi biraz önce, hiç beklemediğimiz şeyler yapabiliyoruz. Kendimizi tanıdığımızı ne kadar söyleyebiliyoruz ki bir karakterin belli bir yerden bir yere doğru gidişi konusunda ahkam keselim. Yani tutarsız, gerçekçi değil diyelim.

Funda Başaran: Ya da gerçekçi diyelim.

Nur Betül Çelik: Hepsi olabilir. Ben sadece şöyle düşünüyorum. İzleyici orada, bu karakterlerin kendisiyle özdeşlik kurduğunda, bazı yerlerde orada, örneğin, karakterin kendisini gerçekçi bulmamış olur. Ya da karakterle kendini özdeşleştiremediği ve karakterin davranışında yeterince inandırıcı bulmadığı bir şeyler olabilir. Tamamen bence izleyicinin gözünden ancak değerlendirilebilecek bir şey. Onun dışında ya zaten yazar bunun bir tutarlılık içerdiğini düşünmese bu şekilde yazmayacaktı muhtemelen. Hani karakterlerin birbiriyle ilişkisi, gelişimlerinin tersliği idi; ama bu benim dediğim gibi, gene de bu karakterlerin içerisinde her ikisi de çok katı iki insanın ideallerinde katı iki insanın birinin o ideallerde devam ettiğinde, bunun erkek olmasından hala çok rahatsız olduğumu söyleyeyim. Yani kadın daha mı gerçekçi davranıyor hayatta?

Funda Başaran: Erkek ideallerinde devam etti mi?

Nur Betül Çelik: Evet, tabii. Göğе yağdı.

Funda Başaran: Ben çok da öyle düşünemiyorum. Demin verdiğim örnek tam da oraya denk düşen bir şeydi. Normalde o adamın kayınbiraderinden yardım istememesi, onun tanıştırdığı abuk sabuk bir adamın taksi şoförü olmaması gerekiyordu. Cuma namazına da gitmemesi gerekiyordu sanki.

Nur Betül Çelik: Doğru ama bir yandan da tiyatro ile sahne, yani tiyatro üzerinden dünyayı kurtaracağına inanmaya devam eden oydu. Yani oradaki tek tutarlı şey, bütün o karakter için tek tutarlı söz herhalde, kızının ona durmadan söylediği, tiyatroyla dünyayı mı kurtaracaksın? O da evet, kurtaracağım dedi, sonuna kadar bunda ısrarlıydı. Gerçi belki, bilmiyorum, boşanma süreci biraz fikri değişmiş olabilir. Ama yani, ben yani genel olarak karakterlerin aslında film içinde kendilerine uygun davrandığını, yani gerçekçi bir biçimde benim gözümünden en azından, o hattı gerçekçi biçimde takip ettiğini düşündüm. Ben rahatsız olmadım karakter değişimlerine. Benim o hani araya parantez olarak koyduğum şey o bambaşka bir şey. Yani onun karakter gelişimiyle aslında bir ilişkisi yok. Adam çünkü belki de bunu yapabilecek bir adam değildi. Yapabildiği tek şey belki de çocukluğunda öğrendiği cuma namazına gidip, cemaatle birlikte namaz kılmak. Çünkü şöyle bir şey de var değil mi? Bizim kültürümüzde erkeklere çoğu kez aileler cuma namazına götürerek dini eğitim veriyorlar. Benim babam bile gitmişti. Ateist adam. Onun için. Düşünüyorum. Herkes herhalde cuma namazına gider, bayram namazına gider. Bu pek önemli bir şey olmayabilir. Ama orada o emniyet müdürünün belki en önemli değişim emniyet müdüründen yardım istedikleri zaman. İş çocukları olduğunda. Dönüp abiden ve emniyet müdürünün tanıdığı da emniyet müdüründen yardım istemeleri idi. O da şey oldu. Bir de karakter değişimi adam için herhalde idealistken, şu laf vardı ya, İstanbul kazan biz kepçe, böyle demedi ama buna benzer bir şey, 14 yaşında kız çocuğu arıyoruz gece vakti. Yani orada sanki ağabeyimden ne farkın var senin diye. Belki en temel değişikliklerden biri de buydu. Adamın o kadar idealist, dünyayı kurtarma hedeflerinin arasında, çocuğunun, genç bir kızın yaşadığı çelişkiyle ya da çatışkiyla bağ kurmaya geldiği zaman, içinden çıkan o muhafazakar, kontrolcü, erkek ama bu da çelişki değil ki aslında. Çünkü bunlar yani bunlardan ağır birisi var mı hayatta? Hepimizin bu tür şeyleri var. Hepimiz bu tür çelişkilere, önyargılara, çatışmalara sahibiz. Bunları gösterdiği için aslında başarılı film bence. Yani bu, buradan başarılı aynı zamanda da. Bu çünkü çok önemli bir çatışma. Ve bunu hani bütün o kültürün içine sığdığı ve küçük bir diyalogda birden görünür hale geldiği bir sahne mesela. Bunlar hoş aslında bir taraftan da. Kızdırıcı olabilir, öfkelenebiliriz falan filan ama hakikaten de bir yandan da düşünürseniz hepimizde var bunlar. Yani kontrol edemediğimiz şeyler bunlar. Ne kadar idealist olursak olalım, bir yerde bir şey, bir yerden çıkıyor. Bilinç dışı kendine bıçağı vuruyor bir yerde. Hem de kültür haline gelmiyor. Böyle düşünüyorum. Yani ben hani karakterleri genel olarak başarılı işlenmiş buluyorum. Bir tek karakter hariç o da babaanne. Babaanne karakterinin çok zayıflığı olduğunu düşündüm. Oyuncu çok iyi ama maalesef karakter biraz zayıf kalmıştı. Oradaki çatışma, mesela genç kızla olan çatışması, torunuyla, tam olarak nasıl bir çatışma o, onu anlamadık. Bir kuşak çatışması mı? Bu kadar feminist bir kadının oturup böyle hani bir tirat şeklinde feminist yazarlardan örnekler vererek abiye ve ailesine ders verdiği bir yerde yani mesela nasıl bir dayanışma, evini açmak dışında nasıl bir dayanışma sergiliyordu? Neydi yani o kadın tam olarak kimdi? Orada biraz bence boşluklar vardı. Yani ben hani beni ikna etmeyen karakterlerden biri belki de babaanne karakteri? Zayıf geldi bana biraz. Ama diyorum ya, filmi üçüncü kez izlesem belki

farklı düşüneneğim bu konuda da. Çünkü her seferinde bir şey kaçıyorsunuz. Bunların hepsi çok büyük iddialar olabilir filmle ilgili bir yandan.

Tolga Ulusoy: Aziz karakteriyle alakalı ben belki bir şey eklemek isterim. Onun da bir değişim geçirdiğini düşünüyorum ama Derya karakteri kadar herhalde o en baştaki mücadeleyle ters düşmeyen bir değişim olmuş olabilir ama tabii ki onda içinden çıkan o eril tepki arabadaki. Ve şey ilginç geldi bana, hep sahne gerisindeyken mesela kendi oyununda cırlıçıplak bir şekilde kendisi oynaması. Bu durum ilginç gelmişti bana. Bir de en son sahne. Orada birazcık sanki Adem'le Havva hikayesine acaba bir atıf mı var? Kadının karavanına gidiyor kızıyla. O tek başına kalıyor. İşte oradaki elmayı alıyor. İşte oradaki yatağa uzanıyor. Rahat geliyor ona o yatak belki. Orada acaba bir ayartma hikayesine mi dönüyor sonrasında. Tabii sonrası yok bizim için, film orada bitiyor ama o ilginç bir şey gibi gelmişti bana, oradaki meyveyi alıp yatağa uzanması ve orada bitmesi filmin. Yani ben de ilk izlediğimde birazcık daha öfkelenerek izlemiştim o sahneleri ama şimdi tekrar üzerine düşününce karakterler belki buna daha uygundu. Yani ben de tekrar izlesem daha farklı nüanslar yakalayabilirim ama genel olarak öyle bir histeyim. Bir de en son bir sahneyi sormak istiyorum. Benim özellikle, Betül Hoca da dedi, böyle öfkelenerek izlediğim işte o dava ve sonrasındaki sahne. Orada özellikle dayanışmaya en fazla vurgu yapılan yani geçen ama o da olumsuz bir tınıyla geçen yani sanki o zorunda işte ders vermek, dayanışma akademisinin içerisinde yer almak. Yani ortada çok büyük bir kriz, ailevi bir kriz varken buna zorlanması, oradaki oyunculuğu da çok kötü buldum açıkçası.

Funda Başaran: Şey... Sloganikti. Evet.

Tolga Ulusoy: O yüzden birazcık rahatsız edici bir sahneydi. Hem dava sahnesinin kendisi mesela, bir yazıda bahsedilmişti, Türkiye'deki bir mahkemede öyle bir savunma, öyle bir konuşma, işte hakimın sözünü kesmek, imkansız gibi bir şey. Çok gerçekçi gelmedi gibi hissettirmişti. Sizin o sahneyle alakalı, yani film için bence en kritik yerlerden biriydi. Belki de filmin o politik anlatısının kırılıp daha işte aile hikayesine birazcık daha yöneldiği sahneydi de. Çünkü ondan sonra hiçbir şekilde politik bir gönderiyi çok fazla görmedim.

Nur Betül Çelik: Aslında var. Öncelikle haklısınız, filmi izlerken, film iki ayrı bölümmüş gibi hissediyorsunuz. İlk yarıda sarı zarflarla karşılaşmaların politik, toplumsal bağlamına dair daha yoğun göndermeler var. Öğrenci eylemleri, televizyon ekranından yansıyan travmatik deneyimlere dair haberler, protestolar vs. Ama sonra, ikinci yarıda daha çok ailenin İstanbul'daki hayatta kalma mücadelesine yoğunlaşıyor anlatı. Biraz bu nedenle sanırım, ikinci yarıda filmin politik dilinin zayıfladığı izlenimi ağır basıyor. Ben de ilk izleyişimde ailenin dramı odağa yerleştikçe filmin politik bağlamla ilişkisinin zayıfladığını düşünmüştüm. Ancak ikinci izleyişimde, bu izleniminin doğru olmadığını düşündüm. Aziz'in kendi deneyimleriyle yazdığı 'Sarı Zarflar' adlı oyunun sahneye konuluşu sürecinde, pravolar provalar sırasında Derya'nın monologlarında hemen hepsi önemli politik vurgular taşıyan konuşmalar vardı. Orada sergilemeye çalıştıkları

da, oyunun kendisi de aslında başlı başına bir totaliterleşmeye, faşistleşmeye karşı bir manifesto gibiydi. Bu anlamda filmin ikinci yarısı politik olandan tamamen kopmuş demek ne kadar doğru bilmiyorum. Başka bir mecraya taşındı çünkü. Yani tiyatro sahnesinin politik bir mekâna, bir eylem alanına nasıl dönüşebileceğine dair bir sözü vardı filmin. Bundan dolayı ben kendi ilk izlenimimi ikinci izleyişimde terk ettim. İlk izleyişimde Aziz'in taksi şoförü olmasının ardından gelen bütün o süreci biraz böyle bir yarılma gibi, filmin politik dilinden bir kopma gibi düşünmüştüm. Ama bence orada bir politik sürekliliği başka bir yerden kuran ilk yarıdakinden daha sakın ama en az onun kadar etkili bir politik dil vardı. Hâkim iktidar/güç ilişkilerine toplumun farklı kesimlerinin nasıl eklemlendiğini anlatan sahneler vardı. Camide abdest alırlarken Aziz'in ve kayınbiraderinin Emniyet Müdürüyle karşılaştıkları sahne, Aziz'in sessizliği, kabullenışı.... Bürokratların iktidarla özdeşleşmeleri ve patronaj ilişkilerinin politik bağlar üzerinden derinleşmesine işaret eden bir sahneydi bence bu. Mahkeme sahnesi üzerine en çok düşündüğüm sahnelerden biri. Orada etkilendiğim şeylerden biri, mahkemede Almanca, yani mahkeme başkanının oturduğu platformun arkasında asılı levhada "In Namen des Volkes", Türkçesiyle "Halk adına" yazmasıydı. O ibarenin görünmesi, bilerek onun gösterilmesi ilginçti. Hamburg-İstanbul, Berlin-Ankara yer değiştirmelerine paralel, sembolik, metaforik bir sahneydi bu. Almanya'da bir mahkeme salonu aslında pekala Türkiye'deki bir mahkeme salonuyla iç içe geçebilir. Orada gördüğümüz prosedürel her şey, baskıya dair her şey, Türkiye'deki bir mahkeme salonunda olduğu kadar Almanya'da bir mahkeme de baskının evrensel formu olarak özneye dayatılabilir. Bunu gösterebildiği için mahkeme sahnesi iyi bir sahneydi. Bu sahnenin zayıflık gibi görünen bir yanı da vardı. KHK meselesini anlatırken senarist ve yönetmenin bütün o yerinden edilmeleri sadece bir tiyatro oyunundan hareketle bir dizi oyuncuya ve o oyunu yazan kişiye ve elbette bir şekilde bir fakülte içinde daha muhalif görünen spesifik bir grup akademisyene yönelen bir baskı olarak anlatmayı tercih etmeleri, Aziz'in yargılandığı davanın inandırıcılığını yok ediyordu. Neden böyle bir mahkemeye çıkarıldığı meselesi Aziz' in, orası muallakta kalmıştı. Yani öyle bir dava olabilir mi bu dayanakla? Cumhurbaşkanı'na hakaret üzerinden kurulmuş. Sanki orada hukuki olarak bir zaafı vardı. Bu aynı zamanda politik bir zaaf olarak görülebilir. Böylesi bir davanın, atılmaların ardından düzenlenen büyük protestolarla kendini gösteren politik sonuçlarla arasındaki bağ zayıf kalıyordu filmde. Sarı zarfların gerekçesi zayıftı, bana kalırsa. Yani filmin asıl zaafı bu bence. KHK meselesiyle bağ kurmamış olması. KHK meselesinin özüne göndermeler yok değil. Örneğin televizyonda görünen birkaç haber geçişi vardı, hatırlarsınız filmin içinde. Bir atmosfer kurgulanmaya çalışılmış. Ama bu atmosferle, bu tiyatro oyunu, oyun sırasında ve sonrasında Derya'nın valiye karşı saygısızlık olarak addedilen tepkisi ve bunun böyle bir sarı zarfa kadar gitmesi arasındaki bağlantı izleyiciyi arafta bırakıyor. Her ne kadar hükümet her konuda herkesi içeri atmak konusunda bahane üretmekte çok mahir olsa da. Bu da bir bahane olabilir elbette. Ama yine de olağanüstü hal ve KHK'larla yüzbinlerce insanın işinden edildiği o birkaç ay, Türkiye'nin çok önemli bir tarihsel dönemi, bir kırılma dönemi. Bu dönemin

kendisi ıskalanıyor filmde biraz. Bir zaaf bence bu. Dönemin ağır baskıcı atmosferine yapılan açık veya örtük bütün göndermelere rağmen filmin politik dilinin izleyicilerin bir kısmına zayıf gelmesinin nedeni bu olabilir bence. Ama yine de bu söylediklerime rağmen, Aziz'e karşı açılan davanın bizatihi kendisinin ve davanın görülüş biçiminin bütün absürtlüğüyle son on yıldır KHK mağdurları olarak maruz bırakıldığımız her türlü baskının, bize karşı açılan ceza davalarının ve sonrasında işlerimize dönebilmek için idareye karşı açtığımız davalara bakan mahkemelerin bizleri iade etmemek için hakkımızda ürettiği bütün o saçma sapan gerekçelerin tamamının boşluğuna, hiçliğine, anlamsızlığına yapılan güçlü bir gönderme olarak okunabileceğine işaret etmek isterim.

Emine Sevim: Ben mahkeme sahnesinde kimin ne dediğini, savcının söylediklerini hiç hatırlamıyorum açıkçası. Aklımda kalan tek şey, mahkeme sonrasındaki o aradaki tartışma. Şunu iyi anlıyorum: biz hiçbir zaman yekpare bir grup değildik. Herkesin farklı politik angajmanları, farklı çizgileri, farklı akademik pozisyonları, unvanları, sınıfsal konumları vardı — bu kadar çeşitlilik içinde çatışma yaşanmaması zaten garip olurdu. Elbette belirli tartışmaları hep birlikte, sabırla, çeşitli deneyimler biriktirerek yaşadık. Ama bu tartışmalar filmde bu kadar yalın ve indirgenmiş biçimde mi anlatılmalıydı? "Eyleme gelecek misin, gelmeyecek misin", "hasta var, acil durum var, gideceğim", "hayır gidelim" gibi bir düzleme sıkıştırılması bana çok yüzeysel geldi. Gerçekte kimse kimseye böyle doğrudan bir baskı kurmadı; ama elbette üzerinden hâlâ düşündüğümüz gerçek tartışmalar vardı. Örneğin üniversitelere geri dönüş süreçlerinde yaşanan pek çok sorun var; üniversiteye dönmüş olsak bile dayanışma akademilerini bağımsız biçimde nasıl sürdürebileceğimiz hâlâ tartışılıyor. Bu arayışlar farklı kulvarlarda, çok renkli ve çok sesli biçimde, üstelik oldukça üretken bir şekilde sürüyor — elbette olumlu ve olumsuz yönleriyle birlikte. Mahkemeye ilgili benim aklımda kalan asıl şey bu kısmıydı. Filmin hukuki dayanışma boyutunu zaten pek ele almamış olması nedeniyle o konuda ayrıca bir şey söyleyemiyorum.

Funda Başaran: Ben aslında o sahnenin de bütünüyle gerçek dışı olduğu kanaatinde değilim. Demin karakterlerin değişmesinden söz ettik ya; bu mesele biraz da onunla ilgili bana kalırsa.

İmza sürecinden ve ardından gelen KHK'lardan sonra hepimiz —burada yalnızca birkaç kişiden söz etmek istemiyorum— kendimizi belirli bir ahlaki pozisyonun içinde bulduk. Her şeye rağmen o imzanın arkasında durmaya, barış talebinde ısrar etmeye devam ettik. Üzerimizde çok ağır bir baskı vardı ve buna rağmen geri çekilmemiş olmak, doğal olarak çoğumuzda güçlü bir haklılık duygusu yarattı. Zaman zaman bu haklılık duygusu, kendimizi ahlaki olarak daha üstün bir yere yerleştirmeye de dönüştü.

Bunu sanki yalnızca başkalarının yaptığı bir şeymiş gibi anlatmak istemiyorum. Ben de bunun bütünüyle dışında değildim. Hepimiz farklı ölçülerde, farklı zamanlarda bu duygunun içinden geçtik diye düşünüyorum. Çünkü ağır bir bedel ödemiştik ve ödediğimiz bedeli, savunduğumuz şeyin doğruluğunun da bir kanıtı

olarak görüyorduk. Fakat buradan hareketle zaman zaman birbirimizi de ölçmeye başladık. Kim yeterince diremiyor, kim gereken dayanışmayı gösteriyor, kim geri çekiliyor, kim yanlış insanlarla yan yana geliyor; bunlar yalnızca siyasi değil, ahlaki sorular hâline de geldi.

Dolayısıyla insanlar birbirlerine, tırnak içinde söylüyorum, o ahlaki konumun gereklerini yerine getirmedikleri gerekçesiyle çıktılar. Bazen birinin yaptığı şey yetersiz bulundu, bazen yaptığı şey fazlasıyla riskli ya da yanlış bulundu. Kimin gerçekten dayanışma gösterdiği, kimin yalnızca konuştuğu, kimin fazla ileri gittiği üzerine çok sert tartışmalar yaşandı. Elbette bunların tamamını bir filmde görmek mümkün değil. Ama ben mahkeme sonrasındaki sahneyi biraz da bu tartışmaların içine yerleştirerek izledim.

Belki filmi dışarıdan izleyen bir seyirci o sahneyi yalnızca kişisel bir öfke patlaması ya da karakterler arasındaki ani bir gerilim olarak görmüştür. Ama bana kalırsa bizim yaşadığımız bazı şeyleri sembolize etmesi bakımından kötü bir sahne değildi. Çünkü o yıllar boyunca dayanışmanın ne anlama geldiği konusunda kendi içimizde de ciddi çatışmalar yaşadık.

Mesela o dönemde Yüksel Caddesi'nde açlık grevi yapan insanlar vardı. "Onlar bizden mi, değil mi?", "Desteklenmeli mi, yoksa mesafe mi konulmalı?", "Oraya gitmek dayanışma mı, yoksa yanlış bir siyasi çizginin parçası olmak mı?" gibi sorular etrafında çok yükselen tartışmalar yaşadık. Bu tartışmalar yalnızca strateji tartışmaları değildi. İnsanların birbirlerinin vicdanını, cesaretini ve sorumluluk duygusunu sorguladığı tartışmalara dönüştüğü de oldu.

Birinin, "Bir kere bile gidip ziyaret etmedin," diyerek başka birini suçladığı oldu. Tam tersine, ziyaret eden ya da destek veren birine, "Onlar ölecek ve senin verdiğin destek yüzünden onların kanı senin de ellerinde olacak," diye çıkışıldığı da oldu. Bir tarafta dayanışmamakla suçlanıyordunuz, öbür tarafta yanlış bir eylemi teşvik etmekle. İnsan hangi tutumu alırsa alsın, bir başkası tarafından ahlaki olarak yetersiz ya da sorumsuz bulunabiliyordu.

Yani bu on yıl hiç de pürüzsüz, herkesin birbirini aynı biçimde anlayıp desteklediği bir süreç değildi. Çok güçlü dayanışmalar kurduk, evet. Ama aynı zamanda çok sert ayrışmalar da yaşadık. Birbirimizi kırdığımız, birbirimize haksızlık ettiğimiz, siyasi bir farklılığı kolayca ahlaki bir eksiklik gibi gördüğümüz zamanlar oldu. Üstelik bunların bir kısmı tam da hepimizin kendisini haklı ve ahlaki olarak sağlam bir yerde gördüğü için yaşandı.

Ben o mahkeme sonrası sahnenin, bütün bu tartışmaları birebir anlatmasa da, o sivriliği ve gerilimi bir biçimde taşıdığını düşünüyorum. İnsanların baskı altında yalnızca dışarıya karşı değil, birbirlerine karşı da sertleşebildiğini; ortak bir mağduriyetin otomatik olarak ortak bir tutum ya da kesintisiz bir dayanışma üretmediğini gösteriyordu. O yüzden sahne bana bütünüyle yabancı ya da gerçek dışı gelmedi. Tam tersine, zaman zaman birbirimizi nasıl sıkıştırdığımızı,

birbirimizden ne kadar ağır ahlaki beklentiler içine girdiğimizi ve bu beklentiler yüzünden nasıl kırıldığımızı biraz karikatür gibi olsa da bir biçimde temsil ediyordu.

Emine Sevim: Bu arada şunu da görmüş olduk. Arkadaşlar bahsettin ya, onlar Ankara'ya daha hakim ya demek ki Ankara'da böyle radikal siyasi söylemler üzerinden bir çatışmaydı, İstanbul'da da politik doğruculuk üzerinden böyle bir hani.

Funda Başaran: Politik doğruculuktan kasıt neydi?

Emine Sevim: Yani hangi kavrama, kim kime ne dedi, nasıl der, öyle denemez mi?

Funda Başaran: Onları da yaptık. Onları da yaptık.

Emine Sevim: Ha, o da oldu.

Funda Başaran: Belki de çok fazla bir arada olmamızdan yani İstanbul'da KHK'lılar biraz da İstanbul'un coğrafi özellikleri nedeniyle çok parça parçalardı. Biz hepimiz Kızılay'daydık, hepimiz Mülkiyelilerdeydik. Yani Ankara çapında atılan yüz küsur kişi varsa biz toplandığımızda 70-80 kişi toplanıyorduk. Çok bir aradaydık ve evet o tartışmanın kendisi, birebir değil ama kendi içimizdeki birtakım tartışmaları, tartışma biçimlerini temsil ediyor olabilir diye düşünüyorum ben.

Nur Betül Çelik: Edebilir aslında, haklısın orada. Tedirgin edici olan tartışmanın/ çatışmanın Sokak Akademisinde ders vermemek üzerinden kurgulanmasıydı sanırım.

Funda Başaran: Söylendiği gibi oyunculuklar çok kötüydü. O sahnede oyunculukları çok kötüydü, ona katılıyorum.

Nur Betül Çelik: Evet, Aziz'in dışında öbürlerinin oyunculuğu hakikaten çiğ duruyordu.

Funda Başaran: Evet.

Nur Betül Çelik: Biraz ondan kaynaklı bir rahatsızlık yoksa tabii başka, çünkü şunu tartışmak lazım. Film dayanışmayı, dayanışma kurma çabasını anlatmazken neden bir çatışmayı sembolize etmeyi tercih eder? Bunu anlatmak zorunda mıydı? Yani hiç gereği yoktu belki. Mağdur grubun farklı öncelikleri olabilecek heterojen bir grup olduğu başka türlü anlatılamaz mıydı? Kendi içimizde yaşadığımız her şeyi o kadar çok başka düzlemde deneyimledik ki. Üzerine düşündüğümüz başka sorular da vardı. Süreç içinde benzer gibi görünen ama çok çeşitlenen sorunlarla yüzleştik. Kendimize sorgulamalar yaptık. Yaşadıklarımıza nasıl direniriz? Farklı farklı yerlerde nasıl eylemler örgütlersek başarılı olabiliriz? Nasıl daha politik olabiliriz? Bunları sorguladık. Biz akademisyeniz, korunaklı yerlerden geldik çoğumuz. Dolayısıyla aslında sahici olmasa da bir seçim yapma lüksümüz

olduğuna kaniydik. Öyleymiş gibi yapabiliyorduk. İndeksli dergilerde yayın dayatmasına direnmeyi seçmek veya projecilik denen eğilime karşı çıkmak mesela. Örneğin ben bunu bir eyleme, direnme biçimi olarak benimsemişim. Böyle bir kibre kapılma lüksümüz vardı. Okulda kaldığım süre boyunca bu kibirle proje yazmayı, projelerde yer almayı reddettim ama sonra birkaç arkadaşım ile birlikte dayanışma akademileri içinde en çok projeyi de biz yazdık.

Nur Betül Çelik: Allah'ın sopası yok ya diyorlar ya. Hakikaten, o kadar laf ettik ettik bütün o proje meselelerine. Sonra Avrupa Birliği projesi yönettim, yani olacak şey mi? Dolayısıyla aramızda çok farklı düzeylerde hem kavramlarla ilgili hem de politik olmanın anlamı üzerine tartışmalar yürüttük. Koşullar bizi olmak istemediğimiz bir yerde bulunmaya, ilkelerimizi unutmaya zorladı. Ama bu durum, bu ilkeleri sorgulamamızı da beraberinde getirdi. Hala bu ilkelerin anlamı üzerinden çatışıyoruz. Kurduğumuz platformlarda, dayanışma akademilerinin içinde çok tartıştık, hatta birbirimizle kavga ettik. Ama yine de bütün çatışmaların mahkeme çıkışı tek bir diyaloga indirgenmesi rahatsız etti beni. O sahnede bir şeyler aksıyordu açıkçası.

Funda Başaran: Belki de birileri Eğitim-Sen'i olayın merkezine koyarak başka bir film yapar. Çünkü bana kalırsa KHK sürecinin kahramanı Eğitim-Sen'di.

Nur Betül Çelik: Biliyorsunuz, başlangıçta Eğitim-Sen'in bizimle ilgili tavrına, direnişi kurma biçimine dair de epey tartıştık.

Funda Başaran: Bence biz bu sürecin başında dayanışmanın ne anlama geldiğini tam olarak bilmiyorduk. Hâlâ bütün boyutlarıyla bildiğimizi de söyleyemem açıkçası. Dayanışma kendiliğinden ortaya çıkan, herkesin üzerinde uzlaştığı hazır bir ilişki biçimi değildi. Onun da zaman içinde kurulması, denenmesi, sınırlarının görülmesi ve yeniden tanımlanması gerekti. Hangi alanda gerçekten dayanışma vardı, hangi alanda yalnızca dayanışma görüntüsü vardı, bunlar uzun süre tartışıldı.

Keşke birileri bir gün bu tartışmaları, çelişkileri ve zaman içinde geline noktayı da film yapsa. Çünkü dayanışmanın kendisi de başlı başına anlatılmaya değer bir hikâyeydi. Dışarıdan bakıldığında çok temiz, çok iyi niyetli ve sorunsuz görünen ilişkilerin içinde bile ciddi eşitsizlikler, yanlış anlamalar ve hayal kırıklıkları vardı.

Mesela Avrupa'daki bazı kurumların bizimle kurduğu dayanışma biçimi, çoğu zaman insanların kısa süreliğine davet edilmesi, bir miktar maddi destek verilmesi ve bulundukları ülkeyi görmelerinin sağlanması düzeyinde kaldı. Elbette bunlar önemsiz şeyler değildi. O dönemde nefes almamızı, bir süreliğine güvende hissetmemizi ve başka çevrelerle ilişki kurmamızı sağladı. Ama bizim beklediğimiz şey yalnızca geçici bir misafirlik değildi.

Biz daha kalıcı bir akademik dayanışma bekliyorduk. İnsanların çalışmalarını sürdürebilecekleri, ders verebilecekleri, araştırma yapabilecekleri, akademik bir topluluğun parçası olabilecekleri yapılar kurulmasını umuyorduk. Fakat birkaç

istisna dışında bu pek gerçekleşmedi. Akademik dayanışma gerekçesiyle davet edilen birçok insan, sağlanan geçici destek sona erdiğinde işsiz kaldı. Bir kısmı akademiyle ilişkisini sürdürmekte zorlandı, bir kısmı bütünüyle başka işlere yönelmek zorunda kaldı.

Burada elbette bütün sorumluluğu destek veren kurumlara yüklemek istemiyorum. Göçmenlik rejimleri, dil, diploma denkliği, üniversitelerin istihdam yapısı ve akademinin kendi içindeki rekabet gibi çok daha büyük sorunlar vardı. Ama yine de dayanışmanın çoğu zaman insanları bulundukları yerden çıkarmaya yettiğini, fakat yeni bir hayatın içine gerçekten yerleştirmeye yetmediğini gördük.

Belki de bizim başlangıçta tam olarak göremediğimiz şey buydu. Dayanışma yalnızca birini tehlikeli bir yerden uzaklaştırmak değil; sonrasında ne olacağını da düşünmekti. Yalnızca kapıyı açmak değil, o kapıdan geçtikten sonra insanın nerede duracağını, nasıl yaşayacağını ve mesleğini nasıl sürdüreceğini de hesaba katmaktı.

Dolayısıyla işin dayanışma tarafı gerçekten çok çetrefilliydi. Belki yönetmen de bu alanın içine girmeye cesaret edemedi. Çünkü dayanışmayı filme dahil ettiği anda, yalnızca iyi insanların birbirine yardım ettiği temiz bir hikâye anlatamayacaktı. Dayanışmanın eşitsizliklerini, geçiciliğini, kurumsal sınırlarını, hatta zaman zaman insanları yeni bağımlılık ilişkilerinin içine sokmasını da anlatması gerekecekti.

Bu yüzden filmin dayanışma ayağının eksik kaldığını düşünüyorum. Ama bunun yalnızca bir ihmalden kaynaklandığını da söyleyemem. Belki de dayanışmanın kendisi, filmin kurduğu aile hikâyesinden çok daha dağınık, çok daha politik ve çok daha zor bir anlatı gerektiriyordu. Hatta başlı başına başka bir filmin konusu olacak kadar karmaşık bir meseleydi.

Nur Betül Çelik: Elbette dayanışmanın çok katmanlılığı ve bu filmin bu meseleyi de kapsamış olsaydı anlattığı hikâyenin bulanıklaşacağı tespitinde haklısın Funda. Yine de dayanışma meselesine odaklanan ve kamu görevinden çıkarılmamızı takip eden süreç içinde bu ve benzeri meselelerde ve kavramlar üzerinde çatışmalarımızı anlatan eserlere ihtiyacımız olduğunu vurgulamak isterim. Keşke zamanında farkında olsaydık da bütün tartışmalarımızı kapsayan ciddi arşivler oluştursaydık. Yaptığımız her tartışmayı kayda geçirmemiz gerekiyormuş aslında. Sonra dönüp bakmak ve nerede ne zaman ne söyledik, şimdi nerede duruyoruz, bunu görebilmek için. On yıl çok uzun bir zaman. Hepimiz değiştik. Hepimiz kendimizle ilgili başka sorgulamalar yaptık belki. Hala ilk imza attığımız yerdeyiz belki, sembolik olarak hala aynı yerde duruyoruz ama şimdiki koşullarda barış sözünü başka türlü söyler miydik acaba? Nasıl söyledik? Bunları tekrar tartışmak gerekir diye düşünüyorum.

Funda Başaran: Bunun için de hatırladıklarımız dışında bir arşiv tutmamız çok iyi olurdu. Belki birilerinin günlükleri vesaire vardır ama işte yani hem hatıralar hem de diğerleri çok öznel kalıyor. Bir arşiv oluşturabilseydik o anlamlı olurdu.

Nur Betül Çelik: Belki bir araya gelip konuşarak birbirimizin belleğinde kalanları, tıpkı bir puzzle'ın parçalarını birleştirir gibi bir araya getirerek arşivlenmemiş olarak yeniden kurmayı deneyebiliriz. Projelendirelim.

Funda Başaran: Avrupa Birliği'ne mi başvuracaksın?

Nur Betül Çelik: Yok artık daha neler... Artık 10 yıl önceki Betül gibi proje meselesini tamamen rafa kaldırıyorum. Ama bir araya gelip, oturup konuşarak, tartışarak kolektif bir çalışma yapabiliriz. Örneğin bir sözlü tarih çalışması yapılabilir bu konuda.

Emine Sevim: Bence icap eder bir türlü.

Nur Betül Çelik: Birlikte yaşadığımız, birlikte deneyimlediğimiz bir sürü şey var. En azından oturup şunu hangimiz neyi hatırlıyoruz? Çünkü hepimizin süreçle ilgili odaklandığı farklı bir şey var.

Funda Başaran: Biz nasıl hatırlıyoruz aslında?

Nur Betül Çelik: Nasıl hatırlıyoruz? Oradaki duygumuz ne? Bunları yeniden su yüzüne çıkartmak, kayıt altına almak ve bu ortak bellek üzerinden yaşadıklarımızla, çatışmalarımızla, dayanışma ağlarının işleyişiyle ilgili birkaç kitap çıkarmak hiç fena olmaz. Belki önümüze bir ajanda olarak bunu koyabiliriz. Projelendirmek gerekmez. Yani oturup gönüllü olarak keşke uğraşabilsek, zamanımız olsa. Bu on yılın bendeki en büyük etkisi tembelleşme oldu.

Funda Başaran: Bende de. Hiçbir şey yazamama hali.

Nur Betül Çelik: Çok tembelleştiğimi düşünüyorum. Tekrar yoğunlaşarak akademik bir çalışma içinde olmayı özlüyorum aslında ama bu tür bir çalışma temposuna geri dönecek kadar enerjim var mı? Hala ondan emin değilim ama olmalıdır herhalde.

Emine Sevim: Bahsettiğin bu noktayı ben de çok önemsiyorum. Madem laf buraya geldi ekleyeyim: KHK'lar başladığında bu tür anlatıları derleme çabaları da oldu aslında. KHK Öyküleri kitabı; Kocaeli Dayanışma Akademisi (KODA), kendi sürecine dair üç dört kitap yayımladı; üniversitedeki direniş ve dayanışma tarihini, yirmi yıllık bir süreci derleyen bir çalışma yapıldı. Yani bu yönde çalışmalar var, ama benim asıl önemsedğim tarzda, insanların hafızasını, hatıralarını, o döneme dair sakladıkları nesneleri, belgeleri içeren, âdeta belgesel nitelikli bir çalışma, aramızda süregelen tartışmaları da kapsayacak biçimde hâlâ tartışmaya açık. 1402'likler için yazılmış kitaplar bunun iyi bir örneği: o dönem yaşananları okurken bile, hangi tarihsel süreçten nereye geldiğini görmek, o

bütünlüğü kavramak mümkün oluyor. Bizim sürecimiz için de benzer bir çalışmanın kıymetli olacağını düşünüyorum.

Sizi dinlerken şunu da düşündüm aslında. Bizim kuşağın politik özneleşme biçimleri de kendi içinde bir süreklilik taşıyor. Eski sol geleneklerden gelen bir örgütlülük anlayışıyla, sonrasında akademiye yönelmiş idealist bir eğitmen olma hayaliyle ve nihayet 2000'ler sonrası küreselleşme koşullarında şekillenen "aktivizm" kavramıyla tanışmak bana ilginç geliyor. Bunların hiçbiri birbirinin devamı ya da benzeri değil, her biri kendi tarihsel bağlamının ürünü. Bu üç farklı politik dil ve pratik arasındaki kopuşları ve sürekliliği düşünmek aslında Barış Akademisyenleri deneyiminin de hangi tarihsel zincirin neresinde durduğunu anlamamıza yardımcı olabilir. Bu üzerine düşünölmeye değer bir konu.

Nur Betöl Çelik: Ya değil mi? Hakikaten biz ne yaptık? Bu sorunun üzerine düşünmek, yalnızca bireysel deneyimlerimizi öyküleştirmenin ötesine geçerek KHK meselesini sorunsallaştırmak çok iyi olur. Mesela bizim hikayemizi akademik bir çalışmanın konusu olarak düşündüğümde aklıma gelen sorular hep şunlar: Bugünden bakarak barış bildirisinin yazıldığı süreci adlandırmaya çalışsak, kavramsallaştırmaya çalışsak, ne yazarız? Tarihsel bağlamı nasıl anlatırız? Yaptığımız şeyi, attığımız imzanın anlamını nasıl anlatırız? Bir insanın bu kadar uzun, on yıla yayılan bir zaman dilimi içinde nasıl dönüştüğünün hikayesi nasıl yazılır? Uğradığımız dönüşümleri, değişimleri nasıl anlamlandırırız? Kavramsallaştırma meselesini çözemiyoruz hala, değil mi? Mesela bunun üzerine düşünmek ve yazmak gerekiyor gibi geliyor bana. Yazdığımız şeyler bana hep çok yüzeysel geliyor.

Funda Başaran: Bana da çok yüzeysel geliyor. Şimdi yapılan çalışmaları, kullanılan yöntemleri, kimlerin ne yaptığını sıralayınca şunu fark ediyorum: Ben de bu filmle ilgili tartışmalarda bazı arkadaşların eleştirel konumuna çokça yerleştim. Çünkü burada yalnızca ne anlatıldığı değil, nasıl anlatıldığı da önemli. Sanırım bizim yöntem konusunda başka türlü bir şey düşünmemiz gerekiyor.

Evet, akademik bir çalışma yapmamız gerekiyor. Ama zaten hepimiz akademik özneleriz. Dolayısıyla birimizin akademik özne konumuna geçip diğerlerini araştırma nesnesi hâline getirdiği bir yöntemle ilerlemememiz gerekiyor. Hem bu deneyimi yaşayan kişileriz hem de bu deneyim üzerine düşünebilecek, kavram üretebilecek, araştırma yapabilecek insanlarız. Bu iki konumu birbirinden ayırıp bir kısmımızı yalnızca veri sağlayan, diğer kısmımızı da bu veriyi yorumlayan, kavramsallaştıran kişiler hâline getirmek bana artık çok sorunlu geliyor. Bizi bir akademik özne olarak sürece dahil etmeyen çalışmalar, ne kadar iyi niyetli olurlarsa olsunlar, deneyimin öznesiyle onu yorumlama yetkisine sahip kişi arasındaki hiyerarşiyi yeniden üretiyor.

Nur Betöl Çelik: Haklısın ama bence bizim bu tür bir metodolojik sorgulamayı yapabilecek, yeni yordamlar üretebilecek yeterince birikimimiz var aslında.

Ayrıca elimizde deneyimimizin içinden meseleyi araştırmamızı sağlayacak araçlar da var.

Funda Başaran: Onları belki yeniden elden geçirmek gerekiyor.

Nur Betül Çelik: Kendimizi ille de akademik bir çerçevede içinden bakmaya zorlamadan, araştırma sürecinin nesneleştirici dinamiklerinden, bu sürecin nesnesine “yansız” bir mesafeden bakan öznesi olma iddiasından uzak durmayı başarabiliriz. Feminist metodolojiden, etnografik yaklaşımlardan hareket edebilir, özdüşünümsel bir araştırma tasarlayabiliriz. Bu anlamda bir sözlü tarih çalışması anlamlı bir tercih olabilir.

Funda Başaran: Tekrar filme dönersek, filmle kurduğumuz ilişkinin de buna benzeyen bir tarafı var. Bir taraftan hikâyemizin anlatılmasını istiyoruz. Görünür olmasını, unutulmamasını ve başkalarına ulaşmasını istiyoruz. Başka insanların bizim başımıza gelenlerin gerçekliğini görmesini önemsiyoruz. Öte yandan hikâye anlatıldığında, “bizi temsil etmiyor” diye itiraz ediyoruz.

Çünkü anlatılan hikâye bizim ama anlatı bizim değil. Filmde kendimizi tanıyoruz; fakat tanıdığımız şeyin nasıl anlamlandırılacağına artık biz karar vermiyoruz. Deneyimimizin bize ait olduğunu biliyoruz ama o deneyimin film içindeki biçimi üzerindeki denetimimizi kaybediyoruz. Bu “temsil edilmenin huzursuzluğu” galiba.

Mevzu aslında yaşayan bizken bizimle mesafelenen başka birilerinin tam da bizi filmin bir parçası, araştırmanın bir parçası, romanın bir parçası haline getirip bizimle mesafelenerek ve bizim biraz daha hiyerarşik olarak yukarıdan bir yerden, -işte o yönetmen olur, o yazar olur, o araştırmacı, akademisyen olur vesaire- anlatıyor olması herhalde bizim canımızı sıkıyor. Filme dair de böyle bir sıkıntı var diye düşünüyorum. Ben böylece son sözünü söylemiş olayım.

Nur Betül Çelik: Burada ben bir şey eklemek istiyorum. Bu film aslında bir zaman kapsülü gibi. Filmde anlatılan kısacık bir 6 veya 8 ay aslında. Oysa bizim deneyimimiz 10 yıllık bir süreye yayılıyor. Film, 2200 kişiden oluşan bir grubun 10 yıla yayılan hikayelerini 6-8 aya, küçücük bir zaman kapsülünün içine sıkıştırıp izleyicisine fırlatmış gibi oluyor. Funda'nın dediğine referansla, filme olan tepkimiz, bize doğru fırlatılmış bu zaman kapsülünde kendimizi aramamızdan geliyor. Bir başka deyişle, olumsuz tepkimiz kendimizi bulma arzusuyla filmi izleyip ama bir türlü kendimizi bulamama sıkıntısından kaynaklanıyor olabilir. Hem bulmak hem bulamamak. Aslında bir çelişki yaşıyorsun orada. Film bir yandan beni anlatıyor ama hem de anlatmıyor. Dolayısıyla bu bir muğlaklık yaratıyor, aynı zamanda da bir öfke doğuruyor çünkü beklentimiz filmin bizim hikayelerimiz hakkında daha fazla şey söylemesi... Film bittiğinde bir eksiklik duygusu hissediyor insan. Daha çok şey söyleseydi keşke. Anlatılmayan, anlatılamayan ne çok olay oldu, neler yaşandı. Bu bir yana, film 10 yılı altı aya sıkıştırdığı için her şeye birden değinmek gereğinden tamamıyla kaçamıyor.

Filmin anlatısının ana eksenini ailenin dramı olmakla birlikte, ailenin etrafındaki farklı karakterlerin bu drama, Türkiye'nin toplumsal dinamiklerinin, politik ayrışmalarının ve çatışmalarının temsilcisi olarak katılmaları anlatıyı genişletiyor. Çok fazla olgu veya durum, karakterlerin temsil yetenekleriyle sınırlandırılmış, onların göründükleri anlara sıkıştırılmış dokunmalarla anlatılıyor. Yani özetle filmin kusuru, genel izleyici için bu bir kusur mudur bilemeyeceğim, ama, çok uzun bir süreyi bir ailenin altı aylık yaşantısının içine yerleştirmeye çalışması sanırım. Biz 10 yıl bekledik, hala davalarımız sonuçlanmadı. Oysa Aziz üç ay veya dört ay sonraki duruşmayı beklerken süre ona çok geldi mesela. Belirsizlik içinde beklemek, biteviye bekletilmek, bizim deneyimimizi belirleyen önemli bir mesele. Filmin sıkıştırılmış zamanı bu belirsizlik içinde bekleyiş halimizi anlatılabilmeye yetmiyor maalesef. Onun yerine, pek çok önemli mesele ayrıntıların arasına sıkışıyor veya tamamen unutuluyor.

Tolga Ulusoy: Son bir soru geldi aklıma. Yani bu, Funda Hocam, sizin en başta söylediğiniz anekdotla belki bağlantılı bir şey. Film aslında bu dünyanın dışındaki çok da umursamayan, çok da bilmeyen, bilgi sahibi olmayan işte mesela çocuğunuzun arkadaşlarının bu gerçek değil dediği gibi diğer insanlara yani bizim akademik çevrenin dışındaki insanlara nasıl ulaştı sizce? Yani bir etkisi oldu mu veya insanların bu konuya dair böyle bir farklı bakış açısı geliştirme gibi bir durumu oldu mu sizce?

Funda Başaran: Ben açık söylemek gerekirse tamamen nötr, bu deneyimle hiçbir bağı olmayan bir izleyici tasarlamakta zorlanıyorum. Filmle ilgili yazılanları okurken, ailesi geçmişte başka bir siyasal baskı döneminden etkilenmiş, daha sonra yurt dışında büyümüş ve akademisyen olmuş birinin yazısına rastladım. Filmi doğrudan kendi aile deneyimi üzerinden okumaya çalışıyordu.

Elbette filmdeki pek çok şeyi yanlış anlamıştı. Bazı bağlantıları bana çok zorlama gelmişti. Ama yine de filmi kendi tarihinden, ailesinin yaşadıklarından hareketle okuyordu. Burada önemli olan da bu bana kalırsa. Türkiye'de bu konuya bütünüyle dışarıdan bakabilecek bir sinema izleyicisinin bulunduğundan çok emin değilim.

Çünkü bu ülkede insanların hayatının bir noktasında mutlaka ailesinden, yakın çevresinden ya da tanıdığı birilerinden siyasal baskıyla karşılaşmış birisi vardır. Babası, annesi, amcası, teyzesi, uzak bir akrabası, yakın bir dostu... Darbe dönemlerinden, görevden almalardan, gözaltılardan, sürgünlerden, soruşturmalardan ya da işten çıkarmalardan geçmiş birilerine mutlaka dokunan bir hafıza var. Dolayısıyla insanlar filmi doğrudan KHK deneyimini bilmese bile kendi aile tarihleri ve siyasal hafızaları üzerinden okuyorlar.

Bu yüzden filmin Türkiye'de gerçekten tamamen dışarıdan bir izleyiciye ulaşip ulaşmadığını kestiremiyorum. Belki bunun için film üzerine yazılanları, izleyici yorumlarını yeniden sistemli biçimde taramak gerekir. Ama benim ilk duygum, herkesin filmde anlatılanları kendi hayatındaki bir yaraya, bir kayba ya da bir

siyasal baskı deneyimine bağladığı yönünde. O yüzden dediğim gibi tamamen nötr bir izleyici tasarlayamıyorum kendi kafamda şu anda.

Nur Betül Çelik: Ben de Funda'ya katılıyorum. Zaten çevremde olan insanlar benim üzerimden bir şekilde bu sürece dahil olmuş durumdalar. Kız kardeşim, çok yakın başka bir arkadaşım, yeğenlerim, eşim benim yaşadıklarım hem tanık oldular hem de KHK meselesi benimle yakınlıkları dolayısıyla benim deneyimim onların da deneyimi oldu. Dolayısıyla filmi izlediklerinde benden farklı ne hissedebilirler ki? Kardeşim mesela birçok yerde öfkelenmiş, birçok yerde ağlamış. Film yeterince politik bulmamış, öfkelenmiş. Çok yakın bir arkadaşım, filmi kardeşimden hiç farklı olmayan hislerle izlemiş. Ayrıca şunu da söylemeliyim. Türkiye'nin bu son 10 yıllık politik tarihiyle ilgili olmayan, uzatılmış olağanüstü hâl döneminin baskıcı politikalarının sonuçlarıyla, mağdurlarıyla bağ kurmayan biri zaten bu filme gitmeyecektir. Türkiye'de konuyla ilgili hiçbir şey bilmeyen, politik bağlama tamamen duyarsız bir izleyici var olabilir mi? Onu bilemem. Ama filmi izleyen, bir şekilde entelektüel merakları olan pek çok insanın Türkiye'nin hâllerıyla ilgili belli bir fikri ve belli bir duygusu vardır diye düşünüyorum. Bu film, izleyicinin bu fikrine, duygusuna temas ediyor. Ailesinden birinin hikâyesine karşılık gelmesi bile baskıcı politik ortama, bu ortamın yarattığı ortak duygulara karşılık geliyor. Ama bu soru bana en çok Almanya'da yarışma sırasında filmi izleyen farklı jüri üyelerinin filme dair yorumlarını merak ettirdi.

Funda Başaran: Üyeleri aslında düşündürdü beni.

Emine Sevim: Son sözler toplanırken, ben de bu görüşme için kendimce birkaç not çıkarmıştım; en başta söylemem gereken bir şeyi sona bırakmış oldum ama küçük de olsa ifade etmek istiyorum, çünkü çok temel bir mesele olduğunu düşünüyorum.

İçinden geçtiğimiz bu döneme, hatta 21. yüzyıla, küresel ölçekte yaşanan çeşitli politik dönüşümlere, isterseniz "postmodern" kavramına bile bağlanabilecek ama üzerinde gerçekten düşünülmesi gereken bir mesele: belirsizlik. Bunu devletin keyfiliği ve bu keyfiliğin uygulanma biçimi bağlamında üç ayrı boyutta ele almak istiyorum.

Birincisi, sarı zarf imgesinin kendisi zaten bir belirsizliğe işaret ediyor: önünde de arkasında da net bir şey olmayan bir belirsizlik. Çünkü ortada açık bir suçlama yok. Bizim durumumuzda bu, sarı bir zarf bile değil, bir listede ismin görünmesinden ibaretti. Ne açık bir suçlama, ne bir yargı kararı, ne üniversiteden ya da başka bir yerden yürütülen bir soruşturma süreci. Bütün bunlar olmadan da başınıza bir şey gelebileceğini bilmek, devasa bir belirsizlik alanında, muğlak bir tehdit atmosferinde yaşamak demek. Bunun bu dönemin en belirgin izlerinden biri olduğunu ve gerçekten ciddiyetle baş edilmesi gereken bir mesele olduğunu düşünüyorum. Çünkü bir şey oluyor, ne olduğunu tam anlayamıyorsunuz, ne zaman biteceği de belli değil. Bu, insanın içine düştüğü devasa bir boşluk. Böyle

bir ortamda insan kendini sansürleyebiliyor, neyin yasak neyin değil olduğunu bilemediği bir hikâyenin içinde her şeyden çekinmeye, korkmaya başlayabiliyor. Bu duygular çok yaygın yaşandı ve gayet doğaldı.

İkincisi, bu belirsizliğin yarattığı sonuçlardan biri, zamanın âdeta askıya alınması. Normal bir idari süreçte, diyelim işten atılıp idare mahkemesine başvurduğunuzda, bir soruşturmanın en fazla bir yıl içinde sonuçlanması beklenir. Burada böyle bir çerçeve yoktu ve yıllara yayıldı. Bu da insanları plan yapamaz hale getirdi, hayatın kontrolünü elden kaçırmış hissettirdi: İstanbul'a mı taşınayım, yurt dışına mı gideyim, geri mi döneyim, şu işi ne zaman yapabilirim, yapabilecek miyim? Ne "bu iş bitti, artık işten atılmış biri olarak hayatıma devam ediyorum" diyebiliyorsunuz, ne de "hayır bitmedi, mücadeleye devam ediyorum" diyebiliyorsunuz. O araftaki kalmışlık hâlini bize acı biçimde yaşattılar. Bu filmin altını çizmesi, vurgulaması gereken bir yer varsa, tam olarak burası.

Üçüncüsü ve son olarak, atomizasyon. Şunu kastediyorum: aynı ortak metni imzalamış insanları bile tek tek, ayrı ayrı yargıladılar; her birinin davasına farklı, ekstra unsurlar eklemeye çalıştılar. Bu, akıl almaz bir durum. Muhtemelen bu sürecin mantıksızlığıyla, belirsizliğiyle en çok yüzleşenler hukukçular oldu (ki hâlâ hukukçuların bile tam çözemediği bir hikâyeden bahsediyoruz). Bu atomizasyon, belirsizlik ortamında kime güveneceğinizi, nasıl davranacağınızı bilememek gibi meseleleri de beraberinde getiriyor. Herkesin hikâyesi kendine özgü, herkes bunu çok öznel bir yerden yaşadı ve fakat bu atomizasyonun da kendi içinde dereceleri vardı.

Buraya kadar anlattığım üç unsur —belirsizlik, zamanın askıya alınması, atomizasyon— bana kalırsa yalnızca bizim ya da KHK'lı kamu emekçilerinin başına gelmiş, tarihsel olarak kapanmış bir deneyim değil. Bunlar aslında güvencesiz emeğin bugün de süren, çok daha yaygın bir yapısal özelliği. KHK süreci bu mekanizmaları en yoğun, en çıplak haliyle gösteren bir tür uç örnek gibi işliyor; ama aynı dinamikleri bugün pek çok emek grubu da yaşıyor. Eğitim alanı da bundan azade değil: şu anda Özel Sektör Öğretmenleri Sendikası'na bağlı öğretmenler, aylardır taban maaş güvencesi ve mülakat süreçlerindeki mağduriyetlerin giderilmesi için mücadele veriyor; bu süreçte açlık grevine gittiler, haklarını arayan öğretmenler polis müdahalesiyle karşılaştı, gözaltına alındı. Aylar süren bu direnişin ardından ancak geçtiğimiz günlerde ilgili bakanlıktan bir görüşme sözü alabildiler. Bunu görünce şunu düşünüyorum: bizim yaşadığımız şey, aslında bugünün güvencesizlik rejiminin erken ve yoğunlaştırılmış bir versiyonuydu. Bu yüzden bunu yalnızca geçmişe ait, kapanmış bir dava olarak değil, bugünün de mücadele hatlarından biri olarak görmek gerekiyor. Kabullenmek ve idrak etmek zor olsa da, bence bu ortaklığı görebilmek, mücadelenin bir parçası olmalı.

Nur Betül Çelik: Aslında sözümü bitirmiştım ama Emine'nin sözünde sarı zarf vurgusu vardı onunla ilgili bir şey söylemek istiyordum, onu söyleyemedim. Şey, ya sarı zarf aslında çok sembolik bir şey. Belirsizlik içermiyor aslında Emine. Yani

tam tersine devletin gücünü ve aslında tabi devletin istisna yaratma gücünü de belirleyen bir şey. Yani tarih boyunca sarı zarf memurun korkulu rüyası. Çünkü sarı zarf üzerinde gizlidir damgasıyla gelir. Ama bilirsiniz ki çoğu kez içinden sizinle ilgili olumsuz bir şey çıkacaktır. Sarı zarf, bir kamu görevlisi için büyük bir ihtimalle hakkında açılan bir soruşturmanın habercisi. Sarı Zarflar, filmde de temsil ettiği biçimiyle, memurla devlet arasındaki itaate ve sadakate dayanan ilişkiye gönderme yapıyor. Sarı zarfın memur için devletin cezalandırma gücüne işaret eden sembolik bir anlamı var. Ankara Üniversitesi, bizlere sarı zarflar gönderdi hakikaten de. Hakkımızda Barış Bildirisine imza attığımız için disiplin soruşturması açtılar önce. Ve sarı zarfla aldık bu soruşturma haberini. Yani KHK'dan önce sarı zarf aldık. Dolayısıyla her şey bir sarı zarfla başladı aslında.

Tolga Ulusoy: Teşekkür ederim. Keyifli bir sohbet oldu. Dergi adına da çok teşekkür ediyorum.